

НАРЫН ОБЛУСУНУН 70 ЖЫЛДЫГЫНА АРНАЛГАН ЭНЦИКЛОПЕДИЯНЫН ТҮЗҮЛҮҮ ТАРЫХЫНАН.

С.С. ИМАНАЛИЕВ

Кыргызстан - биздин Ата мекенибиз, анын тарыхын билүү зарыл. Мекен аймактардан, жарандардан жана мамлекеттин атрибуттары болгон желек, гимн, герб жана борбор шаардан турат. Бул энциклопедиядан сен өзүң мекендеген Нарын облусунун социалдык - экономикалык турмушундагы маанилүү окуяларды, тарыхый фактыларды жана өткөн доорлорго өзүнүн эмгегин, өмүрүн калтырган тарыхый инсандар жөнүндө маалыматтарды табасың.

Нарын облусунун 70 жылдыгына арналган энциклопедиянын редакциялык курамы бир нече комиссияга бөлүнүп, өз алдыларынча иш алып барышты. Мурунку Нарын облусунун энциклопедиясына (1998-ж) кирбей калган кийинки он жылдыктагы экономика, маданият, социалдык өнүгүү, жаңы инсандар ж.б.у.с. жөнүндө маалыматтар өзүнчө комиссия тарабынан, ал эми мурунку китептеги маалыматтарды (1998-2009жж. чейинкилерин) тактоо, толуктоо иштерине облустун 5 райондук администрациялары, Нарын шаарынын тиешелүү мекеме жетекчилери тартылышып, өзүнчө комиссиялык курамга мүчө болуп киришти жана китептин авторлорунун катарын толукташты. Илимий популярдуу китепти даярдоо, жаңы материалдар, маалыматтар менен толуктоо түйшүктүү жана жооптуу иш болгондуктан, биз Нарын облустук архив мекемесине, облстатка, райондук администрациялардын энциклопедия үчүн жооптуу инсандарына активдүү жардамдарды беришкендигине терең ыраазычылык билдиребиз.

70-жылдыкка карата китепти чыгаруу жөнүндө маалымат менен толук кабардар болгон облустун жарандары райондук администрациялардын ж.б. уюмдардын көмөктөрү аркылуу жаңы инсандар редакциялык кеңеш тарабынан иштелген белгилүү критерийлердин негизинде китепке киришти. Мисалга алсак, мурунку энциклопедияга салыштырмалуу аталган китепке Ак Талаа районунан 96 киши, Ат Башы районунан 42, Кочкор районунан 80, Жумгал районунан 107, Нарын районунан 36, Нарын шаарынан 94 инсандын ысымдары менен жаңыдан толукталды. О. эле энциклопедияда жаңы баптар ачылып, аларда облустагы Социалисттик Эмгектин баатырлары, Нарын облусунун, Нарын шаарынын, райондордун биринчи катчылары, акимдеринин өмүр баяндары, эмгек ишмердүүлүктөрү чагылдырылып, сүрөттөрү менен басылды.

Облустун тарыхына кийинки он жылдыктагы социалдык-экономикалык, маданий өнүгүүнүн көрсөткүчтөрү, статистикалык, хронологиялык маалыматтар камтылды. [1] Биз, ал толуктоолордун, айрымдарына гана токтоло кетели. 1941-45-ж. Улуу Ата Мекендик согушта Нарын дубанынын калкы фронтко көптөгөн уулдарын жөнөтүп, тылда фронт үчүн зор эрдик менен эмгектенишкен. 1941-жылдын июнунан 1944-жылдын сентябрына чейин Кырг-ндан согушка 363144 жоокер чакырылса, алардын 7,6% Тянь-Шань облусунан болгон. Фронтко облустан 4,3 миң ат, 89 автомобиль жөнөтүлгөн. Мындан сырткары облустун калкы фронттогу коргонуу иштерине 2207 миң сом, 1194 ц эт жиберешкен. Кызыл Армия фонду үчүн ж-а танка м-н самолёт курулушуна деп 11363 миң сом чогултулган. Жоокерлердин үй-бүлөлөрүнө жардам иретинде 367319 миң сом, 36909 кг азык-түлүк жөнөтүшкөн.

Улуу Ата-Мекендик согуш мезгилинде Нарын облусунун эмгекчилеринин «Тыл-фронтко!», «Бардыгы фронт үчүн, бардыгы Жениш үчүн!» деген кыймылга кошкон салымдары зор. Айыл-чарба ишине 1290 мектеп окуучулары, 10650 аял-кыз мугалимдерден жардам болуп, 600 миң эмгек күн табышкан. Кочкордун Аралынан Жоро Жаңыбаев 50 миң сомун танкалык колонна курууга жиберген. Ак-Талаадан белгилүү акын-жазуучу Абдыкалык Чоробаев 50 миң сомду согуш самолётун курууга жиберип, Сталиндин өзүнөн алкыш алган. Кочкордун кыз-келиндери 215 топ жүн байпак, 200 топ жүн колкаптарды фронтко жөнөтүшкөн. Ат-Башынын Ак-Жарынан Чоробаева коргоо фондуна 2100 сом, 5 кг Сары май, 5 кой, жылуу кийим комплектисин, 15 кг жүн жиберген. Нарын облусунун эмгекчилери коргоо фондуна танка жана согуш самолёту үчүн 15млн. сом накталай, 81 млн. 608 миң сом облигация түрүндө жана 14 кг алтын, 8628 тонна буудай, 4517 тонна эт, чоң көлөмдө сары май жана жүн жөнөтүшкөн. Бул жардамдардын бардыгы дубандын эли ач-жылаңач, ачка отурганына карабай ар түрдүү жолдор м-н жыйналган. Айрым учурларда мажбурланган ыкмалар менен топтолгон. Нарын дубанынан чакырылган жоокерлер фронттун бардык

бөлүктөрүндө

согушкан. Панфиловчулар Жаңыбаев, Кадыров, Садабаев, Мамбетов, Токтомушевдердин эрдиктери элге даңазаланган.

Улуу Ата Мекендик (1941-1945 жж) согушка Кыргызстандан катышкан жоокерлер жөнүндө маалыматтар

Кыргызстандан согушка катышканы	«Баатыр» наамын алгандары	Орден, Медалдар м-н сыйлангандары	Элине кайтарды	Согушта курман болгон дору	Согуштун майыптары	Азыр көздөрү тирүүлөрү		«Даңк» орденинин толук кавалерлери
						Согуштун ардагерлери	Тылдан эмгектенгендер	
363 миңден Ашуун	73	150 миңден ашуун	130 миңдей	150 миңдей	3200	11 миңдей	20 миң	22

Улуу Ата Мекендик (1941-1945 жж) согушка Нарын өрөөнүнөн катышкан жоокерлер жөнүндө маалыматтар

Согушка катышкандардын саны	«Баатыр» наамын алгандар	Орден, медалдар м-н сыйлангандары	Согушта курман болгон дору	Элине эсен кайткандары	Согуштун майыптары	Азыр арабызда жүргөндөрү	Дайынсыз жоголгондор
22,5 миң	2	13 миңден ашууну	7554	14946	320	50 (2006)	2641

Арабызда аман-эсен жүргөн согуштун ардагерлери

Жалпы облус боюнча	Ак-Талаа	Ат-Башы	Жумгал	Кочкор	Нарын району жана Нарын шаары боюнча	
527 (2005-ж.)	49	115	87	139	137	
183 (2009-ж.)	18	50	31	38	29	16

Нарын облусунан Асанов Дайыр 1943-жылы Советтер Союзунун баатыры деген наамга, 1944-жылы Чортеков Анварбек Советтер Союзунун Баатыры деген наамга татыктуу болушкан. Ал эми «Даңк» орденинин толук кавалерлери М. А. Аубакиров, Н. Байтурсунов, У. Бейшеевдер болушкан. Согуш мезгилинде Нарын дубанына 1826 адам эвакуацияланып, алардын бардыгы үй, жумуш менен камсыз кылынган.

Билим берүү. 1993-1995 жылдары Нарын облусунда 142 мектеп, 56675 окуучу окуган, 4998 мугалим эмгектенген, мектептерде жана балдар бакчаларда инновациялык технологиялар пайдалана баштап, атайын орто мектептерде кабыл алуу экзамендер компьютер аркылуу алына баштаган. 2008-2009 ж. жалпы облус боюнча 5733 мугалим эмгектенет, 59184 окуучу билим алат, 5 жаңы типтеги мектептер курулган. Мектептердин материалдык техникалык базалары чыңалып, бардык мектептер аудиовидео, компьютерлер менен жабдылган.

Мектепке чейинки тарбия. Нарын облусунда мектепке чейинки 22 мамл-к, 2 ведомствоволук бала бакчалар иштеп жатат. Б.б. сыйымдуулугу 2215 орунга эсептелген, учурда 85 группада 2045 бала тарбияланып жатат.

Облуста мектептен сырткаркы 18 мекемелер иштейт. Анын ичинен 4 музыкалык, 7 балдар ж-а уландар спорт мектеби, 1 Олимпиадалык резервдеги балдар ж-а уландар спорт

мектеби, 3 балдардын билим борбору (ДОЦ), 1 чыгармачылык борбор, 2 искусство мектеби. Аларда 238 мугалим, тренерлер ж-а техникалык персоналдар иштейт. 2007-2008 окуу жылында бул мекемелерде 4607 окуучу тарбияланса, 2008-2009 жылы окуучулардын саны 5060 чейин өскөн.

Жалпы билим берүүчү мектептер. Коомдун турмушундагы ири социалдык-экономикалык өзгөрүүлөр мектепке чейинки билим берүү тармагына да таасир тийгизбей койгон жок. 2005-ж. 1991-ж. салыштырмалуу Нарын облусунда балдар мекемелерине барган балдардын саны 3722 балага, ал эми айыл жергесинде 1015 балага кыскарган.

Кыргыз Респ-сы эгемендүүлүккө ээ болгондон бери «Билим берүү мыйзамы», Билим берүүнүн мамлекеттик доктринасы, «Билим» (1996-ж), «XXI- кылымдын кадрлары» (1995-ж.), «Жеткинчек» (1999-ж), «Аракет» (1998-ж) ж.б. маанилүү документтер кабыл алынган «Өнүгүүнүн комплекстүү негиздери» программасында да жакырчылыкты жоюу максатынын бир багыты катары билим берүүнү эл аралык деңгээлге шайкеш өнүктүрүү жана реформалоо маселелери белгиленген. Нарын облусунда 2005-2006-окуу жылында 137 мектеп болсо, анын ичинен 123ү же 90%ы айылдык мектептер болгон.

1996-1997 окуу ж. облуста жалпы билим берүүчү 134 мектеп, а.и.124 орто, 5 толук эмес орто, 5 башталгыч мектеп, булардан тышкары Кочкор айылында 1 менчик башталгыч мектеп, 1 менчик мамлекеттик кыргыз-түрк лицейи иштеген. Буларда 63,7 миң окуучу окуп, 5,3 миң мугалим эмгектенген. 1996-ж. 4,1 миң окуучу орто мектепти бүтүшкөн. Облустагы 6 спорт мектебинин 9 секциясында 900 дөй окуучу машыгат. Балдар чыгармачылыгын өстүрүүчү 4 борбордо 60тан ашуун ийрим иштейт. Аларга 100дөн ашуун окуучу тартылган. 2008-2009 ж. жалпы облус боюнча билим берүүчү 138 мектеп, а.и. 132 толук орто, 3 толук эмес орто, 3 башталгыч мектеп. Булардан тышкары 4 балдардын билим берүү борборлорунун, шаардагы искусство мектептин базаларында 5 миңден ашуун балдар ар түрдүү ийримдерге катышышат.

Атайын орто билим берүү. Башталгыч класстардын мугалимдерин Нарын педагогикалык колледжи, орто билимдүү айыл чарба адистерин Нарын агрардык-экономикалык колледжи даярдайт. Фельдшер, акушер ж.б. орто билимдүү медициналык адистерди Нарын мед-к окуу жайы даярдайт. Нарын мед-к окуу жайы 1945 жылдан бери иштейт, 2009 ж. чейин 5136 окуучу бүтүргөн, 27 мугалим эмгектенишет, жаңы ыкма менен атайын окутуу-дарылоо комплекси ачылган.

Нарын юридикалык колледжи. Кыргыз мамл-к юрид-к академиясынын алдындагы Нарын юридикалык колледжи 2003 –ж. 12-августта КР президентинин №264 Указынын негизинде (өкмөтүнүн астындагы КМЮА) Ж.Баласагын ат-гы КМУ-нун кадрларды кайра даярдоо жана кесибин жогорулатуу институтунун базасында филиал катары уюшулган. 2007-ж. 28-май КМЮА-н регионалдык филиалы катары НЮК кайра түзүлгөн. КМЮА-н НЮК-де окуу процесси Академиянын окуу планы жана анын метод-к жетекчилиги астында жүргүзүлөт.

Кесиптик-техникалык билим берүү. Облустун рыноктук мамилеге өтүү мезгилинде кесиптик билим берүүнүн өнүгүүсүнө чет өлкөлүк адистер жана чет өлкөлүк уюмдар менен кызматташуу да жакшы жардам беришкен. 2001-ж. бери Нарын облусунун кесиптик окуу жайларында «Хельветас» Швейцариялык эл аралык кызматташуу ассоциациясынын колдоосу менен «Айылдык кесиптик билим берүү» долбоору 7 кесиптик окуу жайларында «фермер» жана «фермер айым» кесиптерине окутуу жүргүзүлгөн. «Хельветас» айылдык кесиптик билим берүү долбоору менен биргелешип иштешүүдө кесиптик окуу жайларынын теориялык жана практикалык окууларына жаңы инфраструктуралар түзүлүп, инновациялык методдор киргизилип, республикада Нарын облусунун кесиптик-техникалык билим берүү системасы жакшы жетишкендиктерге ээ болгон. Облуста к.т.б.б.о.ж. саны 9. Аларда кесиптин 44 түрү б-ча жаштарга кесиптик билим берилет. Буга чейин № 15 Кочкор, № 30 Достук, № 86 Куланак, № 87 Нарын к.о.ж. респ-к бюджеттен каржыланып келсе, 2008-ж. 27-июнунан тартып № 24 Миңкуш, №26 Чаек, № 32 Атбашы, №50 Оттук к.о.ж. респ-к бюджетке өткөрүлгөн. б багыт б-ча жаңы адистиктер киргизилген. К.о.ж. 304 инженер-педаг-к кызматкерлер эмгектенип, 2151 окуучу кесиптик билим алып жатат.

Облустагы жаштар иштери. Облус б-ча жаштардын ж-а өспүрүмдөрдүн башын кошуп турган 132 уюмдар, бирикмелер, кооперативдер бар. Алардын мүчөлөрүнүн саны учурда 26390 адамды түздү. Жаштар уюмдарынын курамындагылардын 2,10% сы ишкердик м-н, курулушта 3,9%сы, мамлекеттик кызматта ж-а мекемелерде 6,7 %сы иштейт. Нарын ш. БАУ кесиптик-техникалык окутуу программасынын чегинде 98 адам кыш кыноочу, жыгач уста,

шыбакчы адистиктерине окутулуп жатат. Облуста «Жаш Данакер» Патриоттор ж-а Лидерлер Союзу, «Нуржолбер», «Адеп башаты», «Дил Мүрөк» ж.б., фонддор, маданий борборлор иштейт. Жаштар саясаты чөйрөсүндө иштеген мамл-к ж-а муниципалдык кызматчы кадрларды даярдоону өркүндөтүү облуста оң жолго коюлган.

Нарын мамлекеттик университетинин алдындагы мугалимдердин кесибин жогорулатуу адистерди кайра даярдоо борбору. (Нарын ш. Ленин көчөсү № 127) Нарын облустунда 1951-ж. педагог.о.ж.базасында Гоголь ат-гы 2 жылдык мугалимдердин институту ачылган.1974-ж. Тянь-Шань обл. мугалимдердин билимин өркүндтүү инс-ту, 1989-ж. Нарын зоналдык, регионалдык билимин өркүндөтүү инс-ту болуп өзгөргөн. 1991-ж. Нарын обл.б.б.б. алдындагы мугал. билимин өркүндөтүү борбору болуп кайра түзүлгөн. Ошол жылдары борбордо 30 кызматкер иштеген, компьютер кабинети, китепкана ж-а жатакана, ден-соолукту чыңдоо профилакториясы ж-а обл. редакция м-н бирдикте «Таалим» газетасы чыгарыла баштаган. Борбордо эксперименталдык бөлүм жана лабораториялар иштеген. 1996-ж. НМУнун алдындагы мугал. кесибин жогорулатуу жана адистерди кайра даярдоо борбору болуп түзүлгөн.

Борбордун негизги максаты: КР б.б. мыйзамынын жана тийиштүү мамлекеттик жоболордун талаптарына ылайык, мугал. кесибин жогорулатып туруу. Борбордун башкы милдети: облустун аймагында мектептерде эмгектенген мугалимдердин, педагогдордун 5 жылда бир белгиленген мөөнөттө курстук кайра даярдоодон өткөрүп туруу. Борбордо компьютердик техника менен окутуу иши жөнгө салынган так илимдер, тил илимдери, табигый илимдер, педагогика көркөм искусство кабинеттери иштейт, анда 11 методист эмгектенет. Борбор тарабынан жылына 24 курс өткөрүлүп жалпы 480 мугалим билим деңгээлин жогорулатып, курстан өтүп турушат. Борбордун директорлору: Жанбоев К, Кендирбаева У, Жакеева О, Чынгышев А, Курманов К, Арунов А, Жаныгулов К, Мамбеталиев Ж.

Жогорку билим берүү. Облустагы жогорку окуу жайы - **Нарын мамлекеттик университети**. НМУ-ти Ички Теңир-Тоо аймагындагы ири окуу жайы ж-а илимий-маданий борбор. Нарын мамлекеттик университети 1996-ж. 22-майда Нарын а.ч.техникумунун, пед.окуу жайынын, мугалимдердин билимин жогорулатуу б-ча облустук ин-ттун ж-а Кыргыз архитектуралык-курулуш инс-тунун облустук филиалынын базасында түзүлгөн.

НМУнун маалыматтык тех-лар, экономика жана башкаруу, агрардык-техникалык ж-а педагогика, тил илимдер, үзгүлтүксүз билим берүү факультеттери ж-а 9 кафедрасы бар. Финансы ж-а кредит, бухгалтерия эсеби ж-а аудит, менеджмент, тарых, бажы иштери, педагогика жана башталгыч класстардын мугалими, кыргыз тили ж-а адабияты, англис тили, араб тили, кытай тили, корей тили, араб тили, тьрк тили, математика ж-а информатика, электроэнергетика, транспорт каражат ишин уюштуруу, айыл чарба өндүрүшү жана ветеринария боюнча жог. билимдүү адистерди даярдайт. НМУти респ-нын ж-а КМШнын ЖОЖ-ру, чет өлкөлүк бир катар уюмдар, фонддор менен тыгыз байланышта иштейт. Университетте эл аралык байланыш бөлүмү, аскер кафедрасы, чыгармачыл клубдар жана ийримдер бар. НМУ адистерди даярдоонун этаптуу, көп тепкичтүү жолун ишке ашырат. Азыркы муундагы компьютердик класс кабинеттер, талапка жооп берген аудиториялар менен жабдылган. Илимий жана электрондук китепканалары, жатаканасы, спорт комплекстери (ФОК) бар. 2009-ж. окуу жайды 620 студент бүтүргөн. Университетте алты борбор (түрк, корей, кытай, араб, америка таануу жана Карьера борбору) уюштурулган. 2009-2010 окуу жылында күндүзгү бөлүмүндө 1235 студент, сырттан окуу бөлүмүндө 800 студент окуйт. НМУнун алдында Нарын пед.колледжи, агрардык-экономикалык колледжи, мугалимдердин билимин жогорулатуу борбору иш жүргүзөт.

Нарын мамлекеттик университетинин окумуштуулары; ректор, проф. Акматалиев Алмазбек Акматалиевич, илимдин докторлору: проф. Сияев Таштанбек Моңолдорович, Сыдыков Жолдошбек Сыдыкович, Өмүралиева Дамира Кемеловка, Калдыбаев Салидин Кадыркулович. **Илимдин кандидаттары:** Атанаев Токтосун Бегалиевич биология илимд.канд. (1989) доцент, Абдылдаев Обозбек Абдылдаевич физика-математика илимд.канд. (30.01.97) доцент, Асанов Жолдош экономика илимд.канд.(23.03.1989), Ажыбаев Дүйшөн Макешович педагогика илимд.канд.(29.01.2009), Аман кызы Бактыгүл педагогика илимд.канд.(28.04.2009), Байбагышов Эрмек Муратканович айыл чарба илимд.канд. (25.06.2003), Бекбоева Махабат Амантуровна экономика илимд.канд.(03.07.2006), Дүйшекеев Кубанычбек Дооткулович

техника илимд.канд.(07.04.1994) доцент, Жакеева Рысбүбү педагогика илимд.канд.(26.11.1987), Жантаев Адилбек Сүйүндүкович филология илимд. канд. (18.12.2003), Жумаева Роза Ражаевна саясий илимд.канд. (07.05.2008), Заркунов Асан филология илимд. канд. (16.06.2005), Эл мугалими (2004), Ибраимов Куттукалы филология илимд. канд. (11.02.1988), доцент, Иманалиев Сыдык Садырбаевич философия илимд.канд. (20.12.2007), Кадыров Белек Койчукеевич медицина илимд.канд. (30.09.1993) доцент, Куканов Абдыбек экономика илимд.канд.(25.04.1980), Көлбаева Мээрим филология илимд. канд. (12.10.2006), Молдалиев Эгемберди Дүйшекеевич техника илимд. канд. (18.04.2006) доцент, Мунайтпасова Гүлдайра Жумакадыровна педагогика илимд.канд.(20.12.2007), Сатыбекова Майрамкүл Абдыкуловна педагогика илимд.канд.(2009), Турдалиев Иманжапар Касиевич химия илимд.канд.(1994), доцент, Турдугулов Али филология илимд. канд. (28.05.1996), доцент, Чоробаева Нарынкүл Абдыкалыковна филология илимд. канд. (28.02.2002), Чолпонбаев Азис Карыбекович филология илимд. канд. (20.12.2007), Шерматов Сагынбек Макеленович ветеринария илимд.канд.(15.06.1990), Эгимбаева Жаңыл Болотканова педагогика илимд.канд.(19.05.2008). (Эскертуу: кашаада УАКтан окумуштуулук даражасы бекитилген жылдар)

2009-2010 окуу жылында университеттин профессордук-окутуучу курамында накта 4 илимдин доктору, 28 илимдин кандидаттары менен окутуучулар курамы эмгектенишет.

Маданият. Кийинки он жыл аралыгында облуста бир катар тарыхый инсандарды эскерүү мааракелери жана эл аралык фольклордук фестивалдар өткөрүлдү. Соң-Көл жайлоосунда 2002-ж.Тайлак баатырдын 200 жылдыгы, атактуу тоо булбулу Муса Баеговдун 100 жылдыгы театрлаштырылып оюн-зооктор менен коштолуп, Ажыбек баатырдын 200 жылдыгы Ат-Башы р-нда салтанаттуу өткөрүлгөн. Респ-нын тарыхында алгачкы ирет 2006-ж. жайлоо шартында «Соң-Көлдү Манас жердеген» аттуу эл аралык фольклордук фестиваль Соң-Көл жайлоосунда өткөрүлүп, «кыргыз көчү» жана улуттук ат оюндары көрсөтүлдү. Бул фестивалга дүйнөнүн 14 өлкөсүнөн делегаттар келишип, 25000 ашуун көрүүчүлөр көрүшкөн. Фестивалда Манас айтуу, акындык өнөр, элдик ырлар, фольклордук чыгармалар, дастан айтуу жана кол өнөрчүлүк боюнча конкурсанттардын өнөрлөрү сыналган.

Облустук маданият кызматкерлери эл аралык уюмдарга долбоорлорду өткөрүү жана элдик «Ашар» ыкмасын колдонуу менен 2002-ж. Кочкор р-нда Молдо Кылыч айылында, 2004-ж. Жумгал р-нун Лама айылында, 2007-ж. Ат-Башы р-нун Ак-Муз, Кара-Суу айылдарында жаңы клубдардын курулушу бүткөрүлүп, пайдаланууга берилген. Учурда Нарын облусунун калкын маданий жактан тейлөөдө 94 клубдук мекеме, 126 массалык китепкана, 3 профессионалдык театр, 3 элдик театр, 4 тарыхый мекен таануу музейи, 5 балдардын музыкалык мектеби иштейт.

Облуста 16550 орундук, 94 клубдук мекемелер бар. Клубда 347 ар кандай кружоктор, бирикмелер уюштурулуп, аларга 4500дөн ашык катышуучулар тартылган. Облус боюнча 126 массалык китепканаларда 981990 миң нускадагы китеп фондусу бар. Жалпы калктын 42 пайыздан ашыгы китеп окууга тартылган. Облустук С. Орозбаков ат. китепканада эл аралык уюмдардын колдоосу менен «Укуктук-юридикалык борбор» түзүлүп, интернетке кошулган.

2009-ж. Нарын облусунун уюшулгандыгынын 70 жылдыгына карата акындардын «Айтыш-2009» эл аралык кароо-сынагы жогорку деңгээлде өткөрүлүп, респ-нын бардык аймактарынан 23 акын катышып өз өнөрлөрүн элге тартуулашты.

Азыркы учурда облустагы 4 тарыхый край таануу музейинде баардыгы 6450дөн ашык экспонаттар бар. Музейлерде элибиздин тарыхын баяндаган баалуу материалдар коюлуп элибизден чыккан атактуу инсандардын жараткан эмгектери толук чагылдырылган. Облустун аймагында баардыгы болуп 269 тарыхый маданий эстеликтери бар. Алар Кошой-Коргон, Таш-Рабат кербен сарайы, Манастын таш тулгасы жана ат мамысы, кырк чоронун күмбөзү, Шырдакбектин чеби, Тайлак баатырдын күмбөзү ж.б.у.с. эстеликтер тарыхый баалуулукка ээ болуп, азыркы учурда жаш муундардын жана туристтердин көрүүчү жайына айланды.

Сөз сонунда илимий популярдуу бул китеп облустун 70 жылдыгына арналып, Кыргызстандын тарыхындагы чейрек кылымдын арасындагы тоолуу областын социалдык-экономикалык, маданий өнүгүшүн чагылдырып, облустун ак калпак, ак элечек тургундарына тартууланган баалуу белек болуп саналат. Демек, тарыхты окуу жана үйрөнүү адамдын жан дүйнөсүн байытат, маданий-саясий деңгээлин көтөрөт, инсандын коомдук көз карашын калыптандырып, коомдогу ордун аныктаганга да таасирин тийгизет.

Колдонулган адабияттар:

1. Нарын облусу. Энциклопедия. (Жооптуу редактор Ү.Асанов.) КЭ-нин Башкы редакциясы. Бишкек.,1998. -420 б.:
2. Кыргыз Советтик Социалисттик Республикасы. Энциклопедия. / Башкы ред.Б.Ө.Орузбаева./ -Ф.:1983. -496 б.
3. Кыргыз Совет Энциклопедиясы. 4-том. / Башкы ред.Б.Ө.Орузбаева./ -Ф.:1979.
4. Кыргыз тарыхы. Энциклопедия. (Жооптуу редактор А.А. Асанканов.) Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору –Б.:2003. -464 б.
5. Биздин Кыргызстан. популярдуу тарыхый энциклопедия. (байыркы мезгилден XIX кылымдын аягына чейин) Бишкек 2004.
6. Осмонов Ө.Ж. Кыргызстан тарыхы. Маалыматнаама. – Б.: 2003. -216 б.:
7. Осмонов Ө.Ж., Асанканов А.А. Кыргызстандын тарыхы. (Эң байыркы доордон азыркы мезгилге чейин). – Б.: 2001. - 519 б.
8. Бектемирова А.К. Нарын облусунун социалдык-экономикалык турмушу (1991-2005 жж.) Автореферат. Б.: 2009. - 25 б.: